

Bifolium

Nieuws over handschriften en oude drukken
ISSN: 0920-9360

Redactie: p/a Vakgroep Mediaevistiek, Nieuwe Kijk in 't Jatstraat 56, 9712 SJ Groningen NL

10

OKTOBER 1987

Ter inleiding.

Voor de boekenliefhebbers zijn er dit winterseizoen weer heel wat tentoonstellingen te bezichtigen. In Den Haag en Leiden exposeert men voornamelijk materiaal uit eigen bezit, te Brussel, Leuven en Bonn heeft men zeer boeiende thematische invalshoeken gekozen. Belangrijk voor deze laatste expositie: de data zijn gewijzigd t.o.v. onze eerdere aankondiging in Bifolium 9. Iets verder weg zijn de grote ondernemingen in Londen, Parijs en Blois waar vele handschriften te zien zullen zijn.

Zoals de lezers opgevallen zal zijn is de administratie van Bifolium al enige tijd 'in de computer gezet' (met alle gevolgen van dien). Ook de financiële administratie moesten wij wijzigen, hetgeen een geringe stijging van de kosten met zich bracht. Wij zien ons genoodzaakt om de abonnementsprijs te verhogen naar f 10,- per vier afleveringen (voor bibliotheken en instellingen met specifieke eisen inzake de administratie f 10,- per jaar), over te maken per acceptgirokaart naar het nieuwe girorekeningnummer 3350785 ten name van Bifolium, Groningen (NL). Hopelijk kunt U deze stap billijken.

TENTOONSTELLINGEN

AMSTERDAM Bijbels Museum: *Alle mensen, wat een boek!* 24 september 1987 - 18 januari 1988. Tentoonstelling georganiseerd n.a.v. het 350 jarig bestaan van de Statenvertaling. Tevens heeft het Bijbels museum een reizende tentoonstelling verzorgd die vanaf 19 September eerst in Dordrecht, Grote Kerk en daarna in andere steden te bezichtigen is.

BLOIS Chateau: *L'iconographie de Louis XII.* 18 december 1987 - 14 februari 1988.

BONN - BAD GOESBERG ("Regierungsviertel") Wissenschaftszentrum, Ahrstrasse 45: *Das christliche Gebetbuch im Mittelalter.* 18 februari - 10 april 1988. N.B. Tentoonstellingsdata zijn gewijzigd t.o.v. wat in Bifolium 9 werd gemeld.

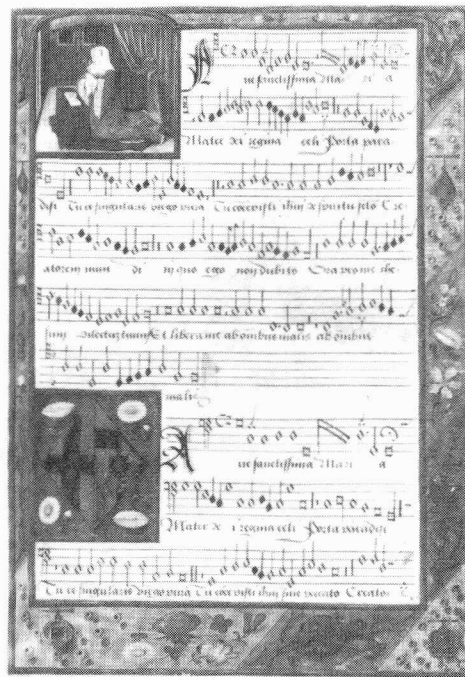
BRUSSEL Koninklijke Musea voor Schone Kunsten: *Europalia 87: Meesterwerken uit de Albertina.* 20 september - 28 november 1987. *Schatten van het Gulden Vlies.* 16 september - 16 december 1987.

BRUSSEL Koninklijke Bibliotheek Albert I: *De Librije van Margaretha van Oostenrijk.* 18 september - 12 december 1987.

's-GRAVENHAGE Rijksmuseum Meermanno-Westreenia-num: *Vroege boekdrukkunst uit Italië: Italiaanse incunabelen uit eigen bezit.* 28 oktober - 5 december 1987. Bij deze gelegenheid verschijnt (van de hand van R.E.O. Ekkart) een publikatie in de reeks van het Museum waarin m.n. ook aandacht wordt geschonken aan de totstandkoming van de collectie.

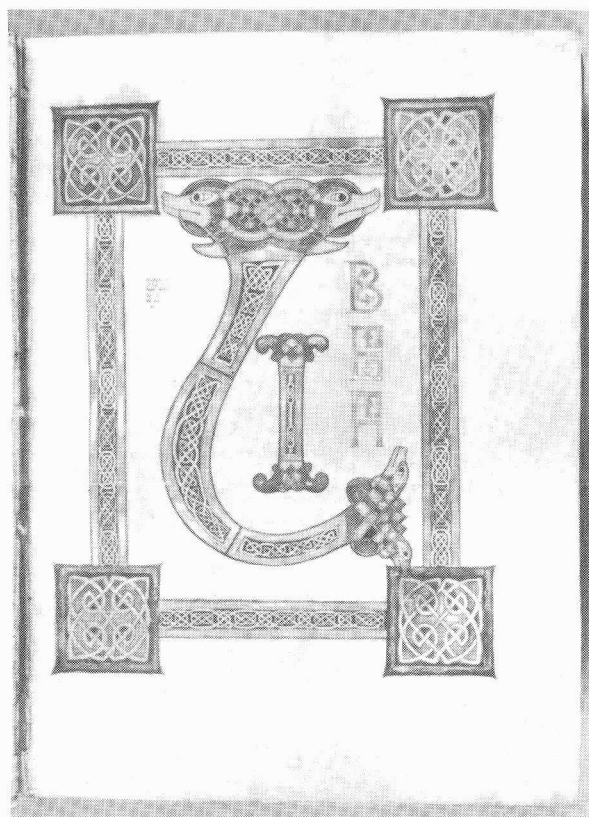
LEIDEN Rijksmuseum van Oudheden: *Goed gezien: tien eeuwen wetenschap, handschrift en druk.* 30 oktober 1987 - 18 januari 1988. Vierhonderd jaar Universiteitsbibliotheek Leiden is de aanleiding om 130 fraai geïllustreerde handschriften en oude gedrukte werken uit Leids bezit ten toon te stellen. Hoofdtthema is de ontwikkeling van de illustratie in dienst van de wetenschap (vanaf 800 tot 1800 na Chr.). Cat. ca. 150 p., 181 (31 kl.) ill. f 25

LEUVEN Stedelijk Museum L. Vander Kelen-Mertens: *Koning Arthur en de Nederlanden.* Tot 25 oktober 1987. Erbij verscheen als (zeer rijke) catalogus een bundel studies over de verbreiding van het thema.

Album van Margareta van Oostenrijk. In miniatuur: Margareta in gebed. Zuidelijke Nederlanden, tussen 1519 en 1523. Brussel, KB: Hs. 228. Te zien aldaar.

- LONDEN British Library: *Edward IV Manuscripts*. augustus - november 1987.
- LONDEN Royal Academy: *The Age of Chivalry: Art in Plantagenet England, 1200-1400*. 6 november 1987 - 7 maart 1988.
- PARIJS Bibliothèque de l'Arsenal: *Archéologie du livre médiéval*. 23 november 1987 - 4 januari 1988. Expositie georganiseerd door het IRHT te Parijs, n.a.v. het 50 jarig bestaan van het Instituut.
- WENEN, Österreichische Nationalbibliothek: *Flämische Buchmalerei: Handschriftenschatze aus dem Burgunderreich*. 21 mei - 26 oktober 1987 (zie ook Bifolium 9)
- WOLFENBÜTTEL Herzog August Bibliothek, Zeughaus: *Die Bibliothek Ferdinand Albrechts von Braunschweig-Lüneburg*. Vanaf 1 december 1987.

Begin van het evangelie volgens Mattheus. *Evangelium, Noord-Frankrijk, ca 850 of later*. Leiden, UB, BPL 48, fol. 15 recto. Te zien in Leiden.

RECEN TE - A AN GEK OND IG DE
L I T E R A T U U R

- ACHTEN, Gerard, *Das christliche Gebetbuch im Mittelalter. Andachts- und Stundenbücher in Handschrift und Frühdruck*. 2. verbesserte und vermehrte Auflage. Berlin 1987. 154 p., ill. in zw-w en kleur, registers. ISBN 3 8822 6410 1; prijs in Berlijn en Bonn: DM 24, nadien levering via Reichert Wiesbaden, DM 40
Geheel omgewerkte tekst van tentoonstellingscatalogus (zie BONN), in vergelijking met 1980 met dertien nieuwe nummers.
- ARCHIEFWIJZER Handleiding voor het gebruik van archieven in Nederland door J.A.M.Y. Bos-Rops en M. Bruggeman. Muiderberg: Coutinho, 1987. 107 p., ill., ISBN 9 0628 3690 9 f 24,50

Uitstekend boek met algemene inleiding over het ontstaan van het archiefstelsel, organisatie van het archiefwezen, rechten van de archiefgebruiker, de hulpmiddelen literatuurverwijzingen en praktische informatie.

- AVRIL, F. & P. Danz Stirnemann *Manuscripts enluminés d'origine insulaire VIIe - XXe siècle*. Paris: Bibliothèque Nationale, 1987. 240 p., 144 pl.. ISBN 2 7177 1749 8 Ffr. 600.
Het vierde deel sinds 1980 met 260 beschrijvingen in 4 secties: 7e-12e eeuw, 13e eeuw, 14e eeuw, 15e-20e eeuw. Met analytisch essay, 12 indices.
- BACKHOUSE, Janet. *The illustrated manuscript*. New ed. Oxford, 1987, 80 p., 70 (28 kl.) ills. Heruitgave, nu als paperback. ca. f 30
- BACKHOUSE, J. *The Lindisfarne Gospel*. Paperback reprint. London, 1987, 80 p., 67 ill.
- The BECKET Leaves by J. Backhouse and Chr. de Hamel. London: British Library Publications, 1987. 32 p., 26 (16 kl.) ills. ISBN 0 7123 0141 0 f 4.95

- BERNASCONI, M & L. dal Poz *Codici miniati della biblioteca comunale di Trento*. Florence, 1986, CXVII, ca. 250 p., ill., indices. ca. f 275
- BIBLIOTECA Medicea Laurenziana. Fiesole: Casalini Libri, 1987. Beschrijving van een van Italië's meest prestigieuze bibliotheken met 215 kl. ills. Lire 130.000
- BROSZINSKI, H. *Kasseler Handschriftenschatze: Pretiosa Casselana*. Kassel: Stauda, 1985, 184 p., ill. (Kasseler Sem.-Bücher). DM 68
- BRUIN, C.C. de *De Statenbijbel en zijn voorgangers*. Volledige herziene uitgave in 2 delen van zijn boek uit 1937 (verschijnt voorjaar 1988).
- BUCHTHAL, H. *Miniature painting in the Latin Kingdom of Jerusalem*. London: Pindar Press, 1986, f 150 (reprint van het fundamentele werk uit 1957).
- BUONOCORE, M. *Bibliografia dei fondi manoscritti della Biblioteca Vaticana (1968-1980)*. Vol. I-II (Studi e Testi, 318-19), 1986, 2 vol., xlvii, 1414 p.. Lire 280.000
- CARPENTIER, K.E. *The first 350 years of the Harvard University Library: description of an exhibition*. Cambridge (Mass.): Harvard University Library, 1986, 216 p.
- A CATALOGUE of Canon and Roman Law Manuscripts in the Vatican Library. Vol. 1: *Codices Vaticani Latini 541-2299*. Under the direction of S. Kuttner and R. Elze. (Studi e Testi, 322), 1986, xxiv + 334p. Lire 65.000

CATALOGUE of manuscripts in the Houghton Library, Harvard University. Alexandria: Chadwick-Healey, 1986. 4 vol. (Reproductie van de kaartcat.)

- CHRISTIANSON, C.P. *Memorials of the book trade in medieval London*. Woodbridge: Boydell & Brewer, 1987. 160 p., 36 ills. (Manuscript Studies 3) ISBN 0 85991 238 8 ca. f 29.50

CORTHOUTS, J. *Inventaris van de handschriften in het Abdijarchief te Tongerlo*. Tongerlo: Abdij Sint Maria. 1987, xx-384 p. (Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium, 17)

DEL BASSO, G.M. *Manoscritti in scrittura latina in biblioteche friulane datati o datibile*. Udine: Arte grafiche friulane, 1986.

DEUTSCH, G.N. *Iconographie de l'illustration de Flavius Josephus au temps de Jean Fouquet*. Leiden, 1986.

DOGAER, G. *Flemish Miniature Painting in the 15th and 16th centuries*. Amsterdam: B.M. Israel, 1987 192. p., ill. (17 kl.). f 225

EXLIBRIS Biblioteka Jagiellonska. *Polnische bucherzeichen aus den Sammlungen der Jagiellonischen Bibliothek in Krakau*. Red. P. Hordynsky, J. Pirozynski. Weinheim: Acta Humaniora, 1986. 116 p., ills. (Austellungskataloge der Herzog August Bibliothek, vol. 53) ISBN 3 5271 7813 9 DM 30

FEHRLE, R. *Das Bibliothekswesen im Alten Rom*.

Voraussetzungen, Bedingungen, Anfänge. Wiesbaden: L. Reichert, 1986. IX, 149 p. ISBN 3 8822 6365 2 DM 26

FELLER, R.L. (Ed.) Artist's Pigments. A handbook of their history and characteristics. Vol. 1 (National Gallery of Art), 1986.

FLEDER, F. et M. Duchein Livres et documents d'archives: sauvegarde et conservation. (Protection du patrimoine culturel. Cahiers techniques, musées et monuments, 6) 1986, 89p., ill.

FOSKETT, D. Miniatures: dictionary and guide. Woodbridge: Antique Collector's Club, 1987. 600p., 1000 (150 kl.) ill. ISBN 1 85149 063 9 £ 45 In dit woordenboek zijn Foskett's oorspronkelijke 'Dictionary of Miniatures' en haar 'Collecting Miniatures' samen opnieuw uitgegeven.

FRÜHMORGEN-VOSS, H. & N.H. Ott Katalog der deutschsprachigen illustrierten Handschriften des Mittelalters. 6 Bde zu je 6 Lieferungen. Elk fasc. ca. 80 p. text + 16 p. ill. Bnd.1, 1. 'Der Ackermann aus Böhmen', Bnd. 1, 2 'Alchimie'. ca. DM 42 per fasc.

GIRART, A.R et A. Le Bouteiller Catalogue collectif des livres imprimés à Lyon de 1478 à 1600. Conservés dans les bibliothèques publiques de la région basse-Normandie. Baden-Baden: Körner, 1987. 151 p. ISBN 3 8732 0146 DM 80

HANEBUTT-BENZ, E.-M. Das Gesicht der Bücher. Einbände aus eigenem Bestand von der Gotik bis zum Jugendstil. Frankfurt: Museum für Kunsthandwerk, 1987. ISBN 3 8827 0030 0

HARMS, W. & U.B. Kuechen (Hrsg.) Joachim Cameraarius. Symbola et Emblemata. (Nürnberg 1590-1604). Teil 1. Centuria I (1590). Centuria II (1595). Centuria III (1596). Reprint, Graz, 1986. 450 p., ill., indices (=Naturalis Historia Bibliae. Schriften zur Biblischen Naturkunde des 16.-18. Jahrhunderts Band 2/1).

HERMANS, Jos.M.M. Boeken in Groningen voor 1600. Studies rond de librerie van de St. Maarten. Groningen, 1987. (niet in de handel verkrijgbaar; handelseditie voorzien voor 1988)

HINDMAN, S.L. Christine de Pizan's "Epistre Othéa". Painting and Politics at the Court of Charles VI. (Studies and Texts, 77) Toronto, 1986, xxiv+ 230 p., ill.

HISTORIC and artistic bookbindings from the Bibliotheca Bibliographica Breslaueriana. Cat. by B.H. Breslauer. Introd. by J. Toulet. Exhibition held at the Bibliotheca Wittrockiana Brussels, October 11 - November 22, 1986. Brussels: Bibliotheca Wittrockiana, 1986. 162 p. ill. ca. f 85

HOFFMANN, H. Buchkunst und Königtum im Ottonischen und Frühsalischen Reich. Stuttgart: Hiersemann, 1986. XIX, 566 p. (Schriften der Monumenta Germaniae Historica, vol. 30/1). Twee delen. ISBN 3 7772 8640 0. DM 362.

INSULAR and Anglo-Saxon illuminated manuscripts: an iconographic catalogue c. A.D. 625 to 1100. Ed. by Th.H. Ohlgren. New York: Garland, 1987, 480 p., ill. ISBN 0 8240 8651 1 ca. \$ 82.50 Beschrijvingen van de iconografische inhoud van 229 insulaire en anglo-saksische geillumineerde handschriften (van ca. 625 tot 1100) gebaseerd op fiche systeem van de Index of Christian Art, Princeton University.

JASPERS, G.J. De incunabelen van de Stadsbibliotheek te Haarlem. Haarlem: Stadsbibliotheek (te verschijnen) ca. 300 p.

JESSBERGER, B. Ein dominikanisches Graduale aus dem Anfang des 14. Jahrhunderts. Cod. 173 der Diözesanbibliothek Köln. Kassel, 1986 (Beiträge zur rheinischen Musikgeschichte, 139)

KOSTBARKEITEN der deutschen Staatsbibliothek. H.E. Teitge, E.M. Stelzer (Hrsg.) Wiesbaden: Reichert, 1986. 269 p., 183 ill. ISBN 3 8822 6274 5 DM 148

Sopra qualche delle quale, il carattere Ionico. Romano. Hebreo- & Arabo, uidi il titolo che la Dna Regina Eleuterida haueami pre-detto & pronouocato, che io ritouerai. La porta dextra hauea sculpta questa parola. THEODOXIA. Sopra della sinistra d'iodido. COSMO-DOXIA. Et la terza hauea notato cufi. ER OTOTR OPHOS. Da poezia che mi quitta applicaffimo immediate, le Danigelle come incomincioano ad interpretare, diuertamente, & elucidare gli notandi titoli, Et pulfando all'erofonante ual ue dextere occlufe, di metallo, di mer-daceo rubigine infecte, fenicia di miorate furore aperite.

Franciscus Columba, *Hypnerotomachia Poliphili*. Venetiæ, Aldus Manutius, 1499. Den Haag, Museum Meermanno-Westreenianum, 4 E 25. Te zien aldaar.

LEEDHAM-GREEN, E.S. Books in Cambridge inventories: books from Vice-Chancellor's court probate inventories in the Tudor and Stuart periods. 2 vols. Cambridge, 1987

LEMAITRE, J.-L. Les heures de Peyre de Bonetos. (Mémoires et documents sur le Bas-Limosin publiés par le Musée des Pays d'Ussel) 1987

LEWIS, S. The art of Matthew Paris in the *Chronica Majora*. London, Scolar Press, 1986. 576 p., 254 (16 kl.) ill. ca. f 375

MANUSCRIPTS and Texts. Editorial problems in later Middle English literature. Woodbridge: Brewer, 1987

MAZAL, O. Lehrbuch der Handschriftenkunde. Wiesbaden: Reichert, 1986, xvi-388 p. (Elemente des Buch- und Bibliothekswesens, 10) ISBN 3 8822 6362 8 DM 94

Helaas iets teleurstellend boek; het ontbreken van noten beperkt het nut in hoge mate, wel uitgebreide bibliografie.

MIDDELNEDERLANDSE verf-recepten voor miniaturen en 'alrehande substancien'. Uitgegeven door W.L. Braekman, Brussel: Omirel, UFSAL, 1986. Scripta 18.

DE NAVE, F. Het Museum Plantin-Moretus te Antwerpen. 1: De Bibliotheek. Antwerpen: Museum Plantin-Moretus, 1985. 88p. ill. (Publikaties van het Museum Plantin-Moretus en het Stedelijk Prentenkabinet) Bfr 275

NORDENFALK, C. Studies in the history of book illumination. London: Pindar Press, 1987. 347 p., 178 ill. ISBN 0 9071 3246 4 £ 95

RENGER OSTERSTROM, M. The Wiesbaden Codex B 10 and Netherlandish Art around 1400. 2 vols. Ph.D. thesis 1985, Harvard University. UMI, 1985 (nr. QJEJ 86-02259)

SIEVEKING, H. Der Meister des Wolfgang-Missale von Rein. Zur österreichischen Buchmalerei zwischen Spätgotik und Renaissance. München: Prestel Verlag, 1986. ISBN 3 7913 0602 2 DM 148

STERLING, Ch. La peinture médiévale à Paris 1300 - 1500. T. I. Paris: Bibliothèque des Arts,

Fondation Wildenstein, 1987. 511 p., 328 ills. ISBN 2 8504 7002 3 Ffr. 984

TOESCA, Pietro La pittura e la miniatura nella Lombardia. Dai più antichi monumenti alla metà del Quattrocento. Torino: Einaudi, 1987. 304 p.+ 524 ill.; Biblioteca de storia dell'Arte. Nuova Serie 7. ISBN 8 8065 9833 3. Lire 80.000
Bijgewerkte heruitgave van het boek uit 1912.

THORP, N. The glory of the page: Medieval and Renaissance illuminated manuscripts from Glasgow University Library. Introd. & Cat. by Nigel Thorp. London: Harvey Miller, 1987. 224p., 245 (45 kl.) ills. ISBN 0 9052 0383 6 ca. £ 25

THOSS, D. Flämische Buchmalerei. Handschriften-schätze aus dem Burgunderreich. Ausstellung der Handschriften- und Inkunabelsammlung der Österreichischen Nationalbibliothek. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt Graz, 1987, 160 p., 112 ill. (32 kleur). ISBN 3 2010 1356 0

THURN, H. Die Handschriften aus St. Stephan zu Würzburg. Wiesbaden: Harrassowitz, 1986, xii-216 p. (Die Handschriften der Universitätsbibliothek Würzburg. II Bd.: Die Handschriften aus benediktinischen Provenienzen, 2. Teil.) DM 130

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK Augsburg. Wertvolle Handschriften und Einbände aus der ehemaligen Ottingen-Wallersteinschen Bibliothek, hrsg. von R. Frankenberger und P.B. Rupp. Wiesbaden: Reichert, 1987, viii-124 p., 38 pl. DM 68
De cat. bevat 38 werken en van elk werk tenminste een kl. afb.

VENNE, H. van de Cornelius Schonaeus, 1541-1611. A bibliography of his printed works, III. Humanistica Lovaniensia 34B, 1985, 113 p., ill.. 3de stuk, Schonaeus, nrs. 53-99, met reprod. van de titelpagina's.

WILLIAMS-KRAPP, W. Die deutschen und niederländischen Legendare des Mittelalters. Studien zu ihrer Überlieferungs-, Text- und Wirkungsgeschichte. - Tübingen, Max Niemeyer, 1986. XI, 520 p. Habilitationsschrift Phil. Würzburg (Texte und Textgeschichte, vol. 20). ISBN 3 4843 6020 8 DM 198

Het WOORD aan de lezer. Zeven cultuurhistorische verkenningen. Red. Chr. v.d. Berg en J. Stouten. Groningen: Wolters Noordhoff, 1987

ZIEGLER, Ch. & R. Rössl Zisterzienserstift Zwettl. Katalog der Handschriften des Mittelalters. Part II: Codex 101-200. Wien: Schroll und Co., 1985. XXXVI, 420 p., 29 ills. ISBN 3703106174 DM 160.

ZUM Problem der Deutung Frühmittelalterlicher Bildinhalte. Akten des 1. Internationalen Kolloquiums in Marburg/Lahn, 1983. Red. H. Roth. Sigma- ringen: Thorbecke Verlag, 1986. 425 p., ills. (Veröffentlichungen des Vorgeschichtlichen Seminars der Universität Marburg, Sonderband 4) ISBN 3 7995 7049 7 DM 194

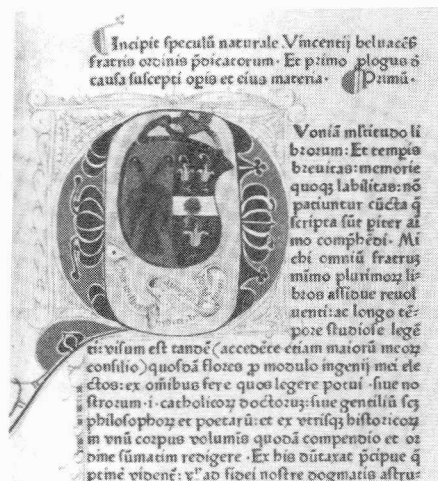
C O N F E R E N T I E S

WOLFENBÜTTEL, Herzog August Bibliothek, 7 - 10 december 1987: Tironische Noten. Interessant programma met lezingen van o.a. D. Muzerelle en J. Vezin. Informatie: Prof. Dr. Peter Ganz, Herzog August Bibliothek, Postfach 1227, D-3340 Wolfenbüttel.

V A R I A

THE DUTCH ROYAL LIBRARY DISC

In Juni van dit jaar werd in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage een beeldplaat in gebruik genomen waarop een groot aantal (niet alle) miniaturen en houtsneden uit KB-bezit zijn opgenomen. Het systeem bestaat uit een beeldplaat, 6 floppy discs met alle beschrijvingen, een stuurprogramma op floppy, een handleiding en een gedrukte index. De kosten bedragen voor de beeldplaat f 975,- en voor het programma f 1100,-. Daarbij moet dan nog de apparatuur aangeschaft worden. De beeldplaat wordt in de handel gebracht door QBit Interactive Media in Utrecht.

Initiaal met wapen en eigendomsmerk van Wilhelmus Frederici (c 1445 - 1525), vastoor aan de Sint-Maartenskerk te Groningen en (een van de) grond- leaquer(s) van de librije aldaar. (Groningen, UB, Inc. 189, 1)

CODICOLOGENDAG APRIL 1988

De Vakgroep Mediaevistiek van de Rijksuniversiteit te Groningen zal eind april een congres(je) organiseren over 'marginale decoratie'. Er zal onder meer een presentatie van een eerste deel-atlas van Noordnederlands penwerk plaatsvinden (over 'Groningen'). Over de principes en resultaten zullen diverse voordrachten worden gehouden. Een groot deel van de Nederlandse onderzoekers op het terrein van penwerk en andere randversiering (óók in incunabelen) heeft zijn medewerking reeds toegezegd.

Wie belangstelling heeft voor verdere informatie kan zich opgeven bij het secretariaat van de Vakgroep, Nieuwe Kijk in't Jatstraat 56, 9712 SJ Groningen-Nederland, tel. 050-636114.

VAN DE REDACTIE

Op 10 september 1987 verdedigde onze collega Jos Hermans, cum laude, zijn proefschrift over boeken in Groningen voor 1600. Wij wensen hem hiermee van harte geluk.

BIFOLIUM is een informatieblad over activiteiten rond handschriften en oude drukken. Het bevat zoveel mogelijk gegevens over tentoonstellingen, catalogi, conferenties, workshops, bijeenkomsten van codicologen en bibliografen. Bij beschikbare ruimte kan een kort verzoek om informatie worden opgenomen.

Bifolium verschijnt tweemaal per jaar, in april en oktober.

Een abonnement kost momenteel tien gulden per vier nummers. Voor bibliotheken en instellingen met gecompliceerde administratieve eisen is tien gulden per jaargang verschuldigd. Na opgave van naam en adres bij de redactie ontvangt men een acceptgirokaart.

Redactie: Jos.M.M.Hermans (050-636114), G.C. Huisman (050-635064) en W.C.M. Wüstefeld (030-318835).